

UR NYHETERNA

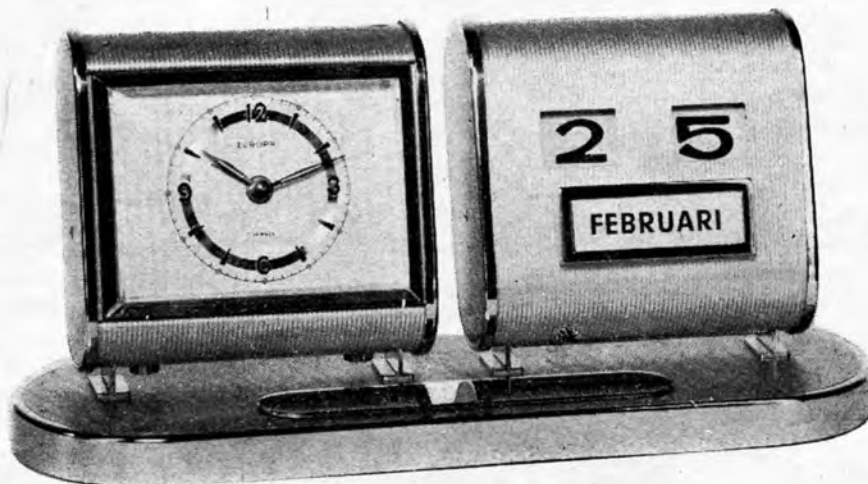
TIDNING FÖR URTEKNIK OCH URHANDEL

Årg 16

Maj 1959

Nr 5

FÖR SKRIVBORDET

Kombination ur—almanacka.

Ständigt prövas nya former av ur, ständigt göras förbättringar och ständigt söker man göra formen mera praktisk och samtidigt mera tilltalande. För dagen kan uret härövan, som är avsett för skrivbordet, framhållas som både funktionellt och estetiskt tilltalande.

Uret, som tillverkas av den välkända västtyska fabriken Senden, torde komma att ligga i ett prisläge mellan 90—100 kr.

Hela montaget är av matterad mäs-

sing med blankpolerade kanter. Uret består av två sektioner på bred, stabil fot, vars undersida är filtklädd för att uret utan risk skall kunna placeras på polerad eller annan ömtålig yta. Framtill på fotens översida är en platta, som är avsedd för gravering, vilket är omtänksamt nog, eftersom uret är väl lämpat som hedersgåva.

Vänstra sektionen är det egentliga uret, som är försett med väckningsanordning. Verket är ett 7-rubiners verk

och dras varje dygn. Tavlan är självlysande och lättläst. Högra sektionen är almanacka. Datum skiftas på det sättet, att man böjer sektionen bakåt, då siffrorna automatiskt flyttas. Månadsnamnen har man att flytta för hand.

Sendenfabriken har producerat en hel rad väl mottagna nyheter bl. a. inom stil- och reseuren. Köksuren och andra typer från fabriken ifråga äro även bland de mest uppskattade märkena.

Daniel JeanRichard

Daniel JeanRichard.
Oljemålning av okänd.

Urindustrin i Neuenburg, Jura kommer, som UN förut meddelat, att i sept. i år fira 250-årsminnet av sin uppkomst. Den var anspråkslös nog och utgjordes av den första verkstad, som öppnades av Daniel JeanRichard.

Folket uppe i Jura har alltid haft ett strävsamt liv. I de dagar det här gäller, levde man som förfäderna gjort. Man höll ihop i små bysamhällen, inom vilka en patriarkalisk ordning rådde, ungefär som i vårt eget gamla bondesamhälle. Det är tydligt, att livet i hög grad präglades av, att man bodde i bergstrakter med strävt vinterklimat och långa isoleringsperioder. Skogsarbete och jakt idkades, när man ej hade odlingen av åkerlapparna att tänka på. Skogen med viltet ryckte med tiden längre bort och vintertiden sysslade man då med allehanda handaslöjder.

Invånarna i Neuenburgområdet har ursprungligen kommit hit som som en sorts nybyggare. Området ägdes av grevliga ätten von Valangin och denna hade i senare delen av 1300-talet öppnat det på sitt sätt ogästvänliga området för hugade nybyggare, som fingo en hel del bestående fri- och rättigheter som uppmuntran, vilka man alltid väl hävdade. Det var självständigt och handlingskraftigt folk, som växte upp

här, men också folk med starkt medvetande om värdet i att hålla samman.

Att man alltid fick hjälpa sig själv var det vanliga på den tiden. Och sålunda fostrades dugliga vapen- och andra slag av smeder, snickare, timmermän o. s. v. och överflödiga produkter förde man till de olika marknaderna. Det var folk med gott hjärtelag dessa montagnons, som de kallades, eftersom de bodde i bergen, och för åsikts- och trosförföljda höllo de gärna dörren öppen. De flyende hugenotterna hade här en fristad.

Bland familjerna här finner man redan på 1400-talet JeanRichard.

Daniel JeanRichards far var jord- och skogsbrukare samt smed och bosatt i La Sagne, när sonen föddes. Födelseåret torde ha varit mellan 1670—72, ty då han 1741 gick ur tiden, anges hans ålder vara 69 år.

Mycket tidigt visade sig Daniel ha särskild läggning för mekanik och hans sinnrika konstruktioner voro allmänt omtalade. Hela hans läggning pekade åt detta håll, men fadern gillade ej mekanikerns yrke och sonen sattes därför i guldsmedslära, förmodligen i Neustadt. Utlärd torde han ha varit vid 18 års ålder och har väl då varit i föräldrahemmet någon tid. Troligen är det vid denna tid som han fått se den kringresande hästhandlaren engelska fickur, vilket kommit i olag och vilket han bett få ta hand om och laga. Sitt självpåtaga uppdrag löste han på ett

JeanRichards första ur voro enkla
men stabila.

förträffligt sätt. Men han fick också tillfälle att se, hur ett sådant ur byggdes och beslöt sig själv för att bli urmakare.

Att han förut varit i tillfälle att se fickur är högst sanolikt. Guldsmederna sysslade ju med framställning av boeterna och det medförde väl, att man en och annan gång fick tillfälle till en flyk-

tig granskning av urverken. Ända sedan mitten av 1500-talet hade man ju småurstillverkning i Schweiz och större ur fabricerades lite varstans. Ett dylikt

Den senare tillverkningen var mera
pydlig.

ur finnes f. ö. nämnt i Daniel JeanRichards farfars bouppteckning. Orsaken till att urmakeriet blev koncentrerat till ett par städer i Schweiz torde ha varit skrånas stränga uppsikt över sina privilegier. De fri- och rättigheter, som folket i Neuenburgområdet en gång, som ovan sagts, erhållit voro den grund, varpå en lokal fabrikation kunde byggas.

År 1692, alltså i tjuogoårsåldern, omnämnes Daniel JeanRichard som urmakare i La Sagne i den då befintliga byn Les Bressels; den ödelades sedermera av en eldsvåda. Här verkade han dels som småbrukare och guldsmed och dels som urmakare. När han var 33 år gammal gifte han sig med en ungdomsväninna från Le Locle, dit han överflyttade år 1705. I detta sammanhang kan erinras om, att Daniel JeanRichard ofta kallas Bressel, vilket beror på, att i den släktgren, han tillhörde, nämnda släkt blivit ingift.

Att man i Jura redan före Daniel JeanRichards tid reparerat ur och fabricerat ur är tydligt, men denna verksamhet drevs av en och annan som enskilt hemarbete. Det, som var nyheten i JeanRichards plan, var, att han såg verksamheten utvecklad efter större linjer.

Redan när han reparerade sitt första fickur, hade han hört talas om, att det fanns maskiner, med vilka man kunde producera kuggjul. Han begav sig till Genève för att få se denna maskin, men resan blev misslyckad, ty maskinen ifråga vaktades som en stor hemlighet. Han lyckades i alla fall få studera några av de sålunda framställda hjulen och räknade sedan ut, hur den var konstruerad och byggde sig en sådan själv.

När Daniel JeanRichard började sin mera brett anlagda fabrikation, framställde han ingalunda det erforderliga materialet själv. Tydligt har han in-

Utkommer med ett nr varje månad.

Ansvarig utgivare:
Chefsurnmakare Bertil Nilsson

Redaktionens adress:
Stortorget 3, Malmö. Telefon 714 45

SYDVS KLICHE- & TRYCKERI A.-B., MALMÖ 1959

köpt en hel del specialdelar till sina fickur från Genève och Neuenstadt, speciellt snäckan, spiralfjädern, kedjan o. d. har han köpt färdigt. Själva sammansättningen tog han om händer och lät utföra den dels i egen verkstad, dels som hemarbete. Erfarenheten lärde honom, att det lönade sig att framställa delar själv och rätt snart slog han också in på denna väg.

Men han var också inställd på att utbilda urmakare och yrkesmän på det mekaniska området, vilka alla sysselsattes i hans verkstad eller också sutto hemma och utförde sitt arbete. Detta var ju en gammal, känd metod i Jura, men denna organisationsform behövde förnyas och moderniseras och det gjorde JeanRichard.

Daniel JeanRichards förtjänst är det alltså, att han var den som först organiserade det till enskilda yrkesutövare utlämnade arbetet, den organisationsform som går under namnet "etablissage". Men härtill kom, att han även organiserade handeln och avsättningen

JeanRichardstatyn i Le Locle.

och skaffade marknad för varorna. Han förenade i sig alltså en driftig yrkesman och ledare med en uppslagsrik affärsman.

Någon småaktig man, som slog vakt om sin egen position, var JeanRichard aldrig. Han såg gärna, att andra slog sig på urfabrikation och den maskin för kugghjulsframställning, han konstruerat, ställde han gärna till kollegers förfogande. Själv ansåg han, att detta endast gynnade yrket. För egen del var han inställd på, att ett fickur skulle framställas, som ej var dyrare än att folk i allmänhet kunde köpa det.

Hans första ur voro också närmast av den typ, som av gammalt kallas "rovor", kraftigt tilltagna både i proportion och i verkets delar samt mestadels med boetter av oädel metall. Ex-

teriören och formatet ändrades väl med tiden, men synpunkten, att uret skulle vara var mans egendom, hölls alltid i sikte. Givetvis gjordes många andra ur hos JeanRichard, men det var då beställda ur med mera komplicerade verk.

Den av JeanRichard grundade rörelsen fortsatte sedan av hans söner och den blev också förebilden för den urindustri, som präglar Juraområdet i dag. Daniel JeanRichard var den förste, som hade en verkligt modern och industriell synpunkt på urfabrikationen och är också en av pionjäreorna på detta område.

Vid en minnesfest, som firades år 1888, uppsattes i Le Locle en staty av den unge JeanRichard. Statyn, som är ett verk av konstnären Iguel, visar JeanRichard i det ögonblick, då han han studerade det engelska fickur, som han bett få laga. Festligheterna i år komma givetvis att ha en av sina fasta punkter vid detta minnesmärke.

Pneumatiskt ur restaurerat

Smithsonian Institution i Washington har ett intressant ur, som varit ur funktion men nu åter satts i gång. Uret är en s. k. Wenzel air clock, d. v. s. ett pneumatiskt drivet ur, som konstruerats av en synnerligen skicklig, invandrad tysk urmakare vid namn Herman Julius Wenzel.

Denne hade lärt yrket hos den berömde Adolph Lange och gav sig som tjugoför år till USA. Han var i åtskilliga år på resande fot och vistades bl. a. på Hawaijiska öarna fyra års tid. Han tycks ha stannat 1860 i San Francisco, där han startade ett företag med sin son som medarbetare; sonen fortsatte denna rörelse även efter faderns död, som timade 1884. Fadern var då 54 år gammal.

Wenzels pneumatiska ur var en uppfinning, som hade gott anseende och dylika ur levererades till offentliga byggnader, skolor, hotell, affärshus o. s. v.

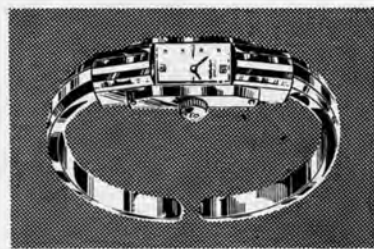
Den wenzelska firmans ödesår var 1906, då San Francisco praktiskt taget lades i grus och spillror genom den stora jordbävningen och den därmed följande, förhärjande eldsvådan. I denna katastrof försvunno såväl firman som de allra flesta av de pneumatiska uren, som uppsatts. Wenzels ur — det gäller ju ett ur av de stora formaten — med sin originella konstruktion för att utnyttja lufttrycket, tillhör rariteterna och att Smithsonian Institution varit intresserad av att få sitt exemplar iståndsatt är ej ägnat att förvåna.

Om urets konstruktion — och även annat material — kunna detaljerade upplysningar inhämtas i marsnumret av "American Horologist and Jeweler".

ERNEST BOREL

— världsmärket sedan 100 år, känt och beundrat i alla länder.

Ännu är det ej för sent att vara med i den stora Ernest Borel jubileumspristävlan med 10 flygresor till Schweiz i pris. Endast för urmakare. Begär tävlingsprospekt från generalagenten

AB RÄTT TID

Malmö

Stockholm

• II •

ERNEST BOREL
1859 · 1959

Schweiziska urindustrins generalmönstring

Den betydelsefullaste och mest givande utställningen för urbranschen under året är utan gensago den, som ordnas på Baselmässan. Denna mäsas hålles alltid i april, i år mellan den 11—21, då man brukar ha den allra vackraste årstiden med sol och värme; i år hade man 25° och däröver. Såväl mäsarrangörerna som besökarna kunde glädja sig åt en praktfull och ymnig blomsterprakt, en sak, som alltid gör denna mäsas till en verklig upplevelse.

I den flotta mässhallen nr 1 ha de c:a 200 schweiziska urfabrikanterna sina expositioner i fast hyrda montrar, till vilka de årligen återkomma utan att behöva nedmontera montrarna. För skyltkonstnären äro uppställningar och arrangemang i montrarna ett sannskyldigt eldorado med sina många konstnärliga, suggererande och originella uppslag. Men så är det ju ej enbart de schweiziska utan också hela kontinentens skickligaste och mest drivna kapaciteter på området som här tävlat om att ge sitt allra bästa.

Detta medför, att det i huvudsak blir de dyrbara och exklusiva — och därför minst köpta — uren, som exponeras för de intresserade — och givetvis nyfikna — besökarna, medan de verkliga spekulanterna, de som vilja ha tag på nyheterna på den så att säga normala urmarknaden, ha att söka sig in bakom montrarnas slutna dörrar.

Köplusten på årets urmäsas var stor och många affärsavslut kunde noteras och man räknar med, att det var bättre än föregående år. Trängseln bland köparna var dock inte enorm och mer än en både stor och liten urfabrikant tycktes bekymrad över mäsresultatet.

På herrarmbandsurets område hade man i år att anteckna sexton speciella nyheter, av vilka tio föllo på det automatiska urets område. Flera av dessa senare visade värdefulla framsteg och ta sikte på att göra verken mera motståndskraftiga mot yttre påfrestningar utan att man dock behöver göra uret större.

En av de mera sensationella konstruktionerna är ett automatiskt ur med rotor, där rotorn rör sig på kullager i ytterkanten av verket. Meningen med denna utanför placerade rotor är att eliminera den svaga punkt i balans-

ringen, som den fast placerade rotorn innebär.

Ett par firmor fortsätta på vägen med specialmekanismer för datum o.s.v. på de automatiska uren och tvivelsutan kunna dylika tilläggsmekanismer i många fall bli nyttiga att ha i det dagliga livet.

Uppslaget med belysning av urtavlan genom placering av en liten lampa vid 12-siffran — det gäller ju ett armbandsur — har ytterligare förbättrats och införts på det automatiska uret, vilket i detta fall även fått datumvisare.

Inom gruppen av herrur med uppdragning för hand kan särskilt påpekas ett armbandsur med pulsometer, specialglas och utflyttad rand för lättare avläsning av pulsmeterindelningen. Ett elegant ur för läkare och för dem, som ha att övervaka hjärtslagen.

Andra nykonstruktioner på de manuellt uppdragna urens gebit underlätta korrigeringen av urets gång och annan reglering m. m.

Beträffande damuren, där nio nyheter exponerades, gäller detsamma som för herruren, att den automatiska uppdragningen även här vinner terräng. Tydligt är också, att man gynnar de små formaten och även pressar ner tjockleken på dessa ur.

I gruppen väckare, bordsur och liknande fästes uppmärksamheten vid en typ bordsur, som redan i följ blev populär genom sin exteriör och sin centrumsekundvisare; den nya modellen hade förbättrats och försetts med 24-timmars tavla. Ett åttadagars väckarur hade flera detaljförbättringar att uppvisa, bl. a. en inställningsmekanism med precisionsinställning.

Tidtagaruren räknade även en del nykonstruktioner, av vilka en hade signalanordning. Samtidigt med uppdragningen gjordes inställningen på den alarntid, man önskade. Tavlan hade cirkelformig minutindelning och centrumsekundvisare, medan timmen avlästes i en liten öppning. En speciell nyhet var ett tidtagarur i armbandsursformat, avsett för måldomare, rallydeltagare och ryttare. Detta ur registrerade ej blott den gångna speltiden utan angav även på en vridbar remsa, hur lång speltid, som återstod. Samma firma hade även ett dylikt ur för automo-

biler, där antalet timmar angavs i en öppning, varigenom siffrorna bli mera lättlästa.

Även på de små pendelurens område kunde en och annan nyhet antecknas, bland vilka särskilt en av tilldragande exteriör och med verket dolt i sockeln kan påpekas. Uret, som var ett bordsur, hade bl. a. en jordglob med universaltid och var försett med ett åttadagars ankarverk samt var i övrigt försett med både termometer, barometer och hygrometer.

Från mäsas kan antecknas, att man i ej ringa utsträckning låtit estetiska synpunkter spela in. Även har man lagt an på att skapa former av armbandsur, som lätt avläsas utan att man behöver göra någon vidare armrörelse. Ett originellt utformat damur erinrade om en klump ädelmetall. Med varje ur följde en liten broschyr med en orientering över uret och speciellt över metallklumpen, som omgav det, allt för att ge en trolsk atmosfär åt kompositionen.

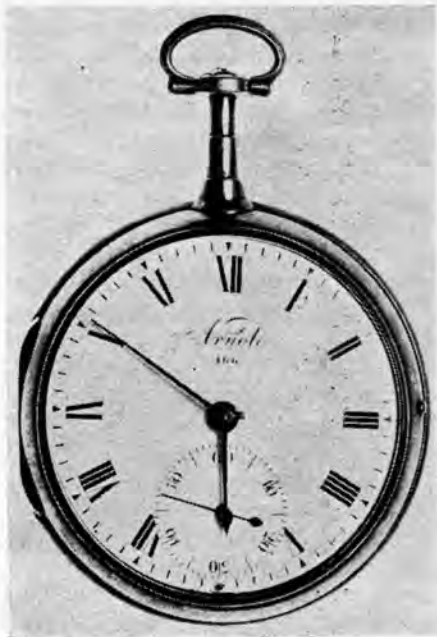
Det fanns många ting, som vittnade om, hur man inom schweizisk urfabrikation observerar detaljerna. Ett exempel härpå kan nämnas. En firma har föresatt sig att motverka att huden irriteras genom armbandsuret. Det sker genom att urets undersida genomdrages med ett system av småkanaler för luftcirkulationen. På detta sätt bli hudens porer ej irriterade.

Även ett vetenskapligt konstruerat ur för dykare bör ihågkommas. Det var garanterat för ett tryck av minst tio atmosfärer; det hade svart tavla med stora, särskilt starkt lysande siffror.

C:a 350 urfabrikanter i Västtyskland producerade under 1958 21,3 milj. större ur och 8 milj. småur. 54,3 proc. av de större uren och 39,6 proc. småur exporterades, vilket är något mindre än året förut. Importrestriktioner, höjda tullar o. s. v. i flera länder äro orsaken härtill. Men även den växande konkurrensen från Sovjetryssland och Japan är en betydande faktor att räkna med. I den västtyska urindustrin selsätts 36.000 personer.

Ett av uren i det nyöppnade museet i Wuppental är av speciellt intresse. Farfarsfar till Georg Abeler, som skapat museet, var urmakare och hans anteckningar från vandringsåren finnas i museet och i dem kan läsas: Den regulator, som jag påbörjade i början av oktober, har jag inte lyckats få färdig och därför är jag skyldig att bjuda herr Emil Wiloyt i Bryssel på supé. Detta ur ingår alltså i samlingarna och är c:a 100 år gammalt.

Vackert urmakeriarbete

Ett ur av John Arnold.

En av de urmakare, som har namn om sig att ha gjort ett sällsynt vackert arbete, är John Arnold (1736—99), London. Han är också en av dem, vilkas namn knutits till kronometerns utveckling och han hade också upprättat ett kronometerfaktori i Chigwell. Åtskilliga nykonstruktioner, som blivit av bestående värde, äro knutna till hans namn. Bland

Verket med kompensationsbalans.

andra ting, som han patenterat, äro två kompensationsbalanser, en från 1775 och en från 1782. Han var också en av pionjärerna för kronometern i fickursformat. Arbeten av denne framstående mästare tillhöra ej vanligheterna och äro alltid föremål för samlares intresse.

Under åren 1787—99 var Arnolds son Roger delägare i företaget, som då drevs under namnet "John Arnold & Son".

Ett vackert prov på arbeten från denna senare period av Arnoldska verksamheten är ovan avbildade fickurskronometer, som förvärvats av Gamla antikvitetsaffären i Malmö. Den är signe-

rad John Arnold & Son, London, No 466/767. Dessutom står ingraverat i verkplåten: "Inv:t et Fec:t" d. v. s. "uppfann och fabricerade" (uret). Som av bilden framgår, är balansen en kompensationsdito.

Tavlan, som är märkt Arnold 466, har det utseende, som sedermera var det vanliga på bruksur fram till våra dagar. Uret har också, som synes, sekundvisare, placerad så, att tavlan verkar vara yngre än vad den verkligen är. Tim- och minutvisarna hållas i läge genom en liten skruvkonstruktion på axeltappen. Boetten, som är av silver, är tydligen gjord för uret och har Londons årtalsstämpel för år 1793.

Uret är i synnerligen gott stånd och är fullt gångbart.

Ett observatorium för ett ur

På en kulle vid Florens låg det gamla italienska statsobservatoriet, alldeles i närheten av den villa, där den av katolska kyrkan bannlyste Galilei tillbragte sina sista dagar. Italien behövde ett nytt observatorium, men regeringen hade inga pengar till detta företag. För att få det länge planerade observatoriet till stånd, sände man ut en anhållan om frivilliga bidrag från hela världen.

Ett av dessa brev om bidrag kom till James W. Ellersworth — fader till polarforskaren Lincoln Ellersworth. James Ellersworth var en mycket intresserad ursamlare och han var dessutom ägare till schweiziska slottet Lenzburg och den vid Florens belägna Villa Palmieri, bekant som skådeplatsen för Boccaccios äventyr. Ellersworth var inte alls intresserad av att ge något bidrag till det påtänkta observatoriet.

Men en dag besökte han den fallfärdiga observatoriebyggnaden i sällskap med en god vän. Just som man befann sig på utvägen, fick Ellersworth ögat på ett gammalt ur, f. ö. en verklig raritet, som satt upp i kupolen. Det uret ville han till varje pris ha till sin samling.

Utan vidare betänkande meddelade Ellersworth, att han var villig att lämna så stort bidrag, som behövdes för att få ett nytt observatorium, om han i gengäld fick det gamla uret.

Initiativtagaren slog genast till och hans överordnade hade ingenting emot affären. Och så fick Ellersworth uret, som observatoriet inte hade någon nytta av, och Italien det efterlängta observatoriet.

- Tidsäker
- Vattensäker
- Stötsäker
- Magnetsäker

● prisbelönad

RECTA damur i gulddoublé är ett strålende smycke för varje kvinnas handled. Det är dock mera än ett smycke — det visar tiden med nästan ofattbar precision och det är både vattentätt och stötsäkert. Kr. 180.—.

21-2

● garanterad

Herrur i lyxutförande — ett av RECTA-fabrikens obestridliga mästerverk. Det har också sportsurets alla fördelar; det är vattentätt, stötsäkert, självlysande och har centrumsekundvisare. Boetten är i rostfritt stål och den vita lyxurtavlans sifferbeteckningar är av guld. Kr. 178.—.

1-aa-55

RECTA
betyder "rättvisande"

TYSKT URMUSEUM

Schwarzwaldur på museet i Schwenningen.

En av de mera betydande, västtyska urindustrierna är Mauthe Uhren K. G. i Schwenningen a. N. Produktionen omfattar såväl väckar- och reseur som väggur, armbandsur o. s. v.

Liksom så många andra av dessa tyska urindustrier har Mauthe sina rötter i det gamla schwarzwaldurmakeriet och det är därför ej att undra över att Mauthe, när man beslöt ordna ett företagets eget museum, gav gott utrymme åt den gamla schwarzwaldproduktionen och som framgår av bilden härovan, tagen i museipaviljongen, har man lyckats få tag i mer än en raritet. I själva verket hyser detta företagsmuseum en hel rad verkligt sällsynta ting, som vart och ett för sig representerar skilda perioder och konstruktioner i schwarzwaldurmakeriets historia.

Det första uret från vänster räknat i raden å bilden är ett ur med s. k. kovanpendel, d. v. s. en kort pendel, som svänger framför tavlan. Det är en typ av ur, som är tämligen svåtåtkomlig numera.

Av det därpå följande uret, som är ett gott och väl hundraårigt vaktkontrollur, torde endast några få vara bevarade till våra dagar. Uret i mitten är en mindre vanlig typ av schwarzwaldur och det därpå följande visar ett schwarzwaldur med centrumsekundvisare, även det en mindre vanlig konstruktion. De två sista i raden äro representanter för de mest bekanta schwarzwalduren med målade trätavla.

Det är denna typ av ur, som den kringvandrande urförsäljaren förde med sig på sina affärsresor. Han tronar också på väggen iförd sin hembygdsdräkt med långrock och ljusa långstrumpor. Att paraplyn hörde till utrustningen är självklart. Skulle det bli regn måste man ju kunna skydda uren på bärställningen för väta.

Dessa vandrande försäljare, som genomkorsade Europa, voro själva hemma i urmakeriet. Det var ju också av nöden att kunna reparera småfel och även hjälpa sina kunder, när man gjorde återbesök. Försäljningen organiserades också rätt snart och man skaffade sig nederlag på flera håll i Europa, så att man ej behövde ge sig av till hembygden för att få lagret förnyat.

Hem måste man ju i alla fall då och då för att urmakarna skulle kunna få sin betalning. Att det var högtidsstunder då, kan man lätt inse. Den hemkomne hade ju alltid mycket att förtälja.

LITTERATUR

Ur en amer. urmakares dagbok

Daniel Burnap är namnet på en urmakare i Connecticut, USA, vars verksamhetstid föll under sista decennierna av 1700- och de första under 1800-talet. Han dog 1836 och är bl. a. bekant för att bland sina elever ha haft den berömda amerikanske urmakaren Eli Terry. (1772—1852).

Nämnde Burnap, som bodde på olika håll i Connecticut och förutom urmakare var sin egen silversmed, bronsgjutare o. s. v., har fört böcker över sin rörelse och dessa äro bevarade. Connecticuts historiska sällskap har utgivit dessa i en upplaga på 1000 numererade exemplar. Som Burnap var verksam under en händelserik period av Amerikas historia, äro hans anteckningar intressanta nog.

Burnap började göra ur 1779 och åren 1785—1805 var han ostridigt den mest betydande urmakaren i staten. Hans pris för ett åttadygnsur var något över 50 kr., medan ett av mindre format var en tia billigare.

I dessa enkla tider voro pengar tämligen sällsynta och ville man göra affä-

rer, fick man lämna långa krediter och dessutom fick man göra bytesaffärer. Burnap har antecknat, att han som första avbetalning för ett urverk med slagverk fick fem fat krut. En hantverkare i dessa tider fick till sina övriga meriter även kunna räkna den att vara affärsman med varor av de mest skilda slag. De tryck, som behövdes för uren, graverade Burnap själv plåtarna till, men som silversmed var han ju även något hemmastadd i graveringskonst.

Denna yrkeskunnighet kom honom även väl tillpass, när han graverade urtavlor för sina mindre konstförfarna kollegers räkning. Vid sekelskiftet 1800 excellerade han i målade urtavlor, men dessa voro tydligtvis av engelskt ursprung.

Urreparationer upptogo det mesta av Burnaps tid och en reparation kostade i medelpris 50 öre. Från år 1798 förde han särskild bok över in- och utgående reparationer. Denna förteckning är av stort intresse, då den ger upplysning om andra urmakare, som voro verksamma på denna tid. Mest tyckes det ha varit arbeten av tämligen obekanta Londonurmakare och andra enkla fabrikanter, som funnos i marknaden härute.

Burnap var en i allo mycket metodisk man, som gärna i skrift redogjorde för sådant, som för honom var väsentligt. Han gjorde därför en sammanställning av alla de instruktioner och anvisningar, som han fått under sin lärotid hos Thomas Harland. Denne var en Londonurmakare, som 1773 flyttat till Norwich, USA, där han dog 1807. Burnaps anteckningar äro den äldsta och mest fullständiga redogörelse för amerikanskt urmakeri i gamla dagar, som existerar. Deras värde ökas genom upplysande teckningar.

Ryssland exporterar ur

I Toronto, Canada, har en importfirma fört ryska ur i marknaden. Det gäller vattentäta, 17-stenars ur i prisläge från 7,45—24,95 doll. Uren föras i marknaden under märkena "Majak" och "Sport" och på tavlan läses "Made in U.S.S.R.".

Den amerikanska urfirman "Benrus" har annonserat en ny urmodell, som fått namnet "Today" och som släppes ut i marknaden för att få amerikanska marknaden stabiliserad och för att återvinna kundernas förtroende. Uret produceras endast i två herr- och en dammodell. Det har ett 17 stenars verk och kostar 25 doll. För första gången i urindustrins historia lämnas en allomfattande garanti på uret för en tid av tre år. Meningen härmed, säger företagets chef, är att inge kunderna förtroende för en kvalitetsprodukt. Samtidigt är det meningen, att alla rabatter m. m. skola slopas.

KURIÖSA UR

Ett av de märkvärdigaste ur, som man känner till, säges befinna sig i en indisk furstes ägo. Vid tavlan på detta ur finnes en anordning med metallstavar mellan vilka en hel mängd mänskliga benknor ligga huller om buller. I verkligheten utgöra dessa benknor tolv hela skelett. När uret nu slår ett, bildas genom en sinnrik anordning ett skelett, som stiger upp, griper en kluba och slår ett slag på en trumma. Därefter faller det tillbaka och upplöses i sina beståndsdelar. När klockan är två, resa sig två skelett, slå vardera ett slag på trumman och återvända därpå till sin behög. Så fortgår det, till dess hela samlingen av de tolv skeletten paraderat, då skådespelet börjar på nytt.

År 1881 mördades den amerikanske presidenten Garfield och minnet av denna händelse har återupplivats i ett modernt tornur i Chicago. På uret ser man varje timme rättsförhandlingarna med attentatorn, vilka avslutas med att man ser förbrytaren pryda galgen.

Det är ej så värst många år sedan en amerikansk magnat köpte ett fingeringsur, som var ett prov på det förnämsta arbete i branschen som tänkas kan. För detta betalade han 260.000 fredsmark.

Var detta ur av ytterst små dimensioner, så är det ur, som pryder ett livförsäkringsbolags byggnad i Liverpool så mycket desto större; det är faktiskt ett av de största ur, som tillverkats. Uret sitter 72 m. högt på byggnadens torn. Urtavlorna på detta ur ha

en diameter på 8 m. vardera och visarna äro över fyra och en halv m. långa; siffrorna äro en m. höga.

Det är Faradayverkstäderna i Leicester, som byggt detta ur, och det är ett ur, på vilket man nedlagt den största omsorg och det är därför också ett precisionsur av bästa klass.

De fyra urtavlorna belysas elektriskt och belysningen regleras genom en särskilt konstruerad anordning. Allt eftersom mörkret tilltager, höjes belysningen automatiskt och när gryningen börjar, sänkes ljusstyrkan för att helt slockna, när det är full dag. Mekanismen reglerar sig dessutom själv efter den växlande dagslängden under årstiderna. Uret behöver ej kontrolleras och precisionen är så fulländad, att även den automatiska ljusregleringen endast har en avvikelse på tio min. under en period av trettio år.

En fransk mästare vid namn Burdeau byggde i slutet av 1600-talet ett konstur för "solkungen" Ludvig XIV. På detta ur såg man kungen sitta på sin tron. Vid vart timplag kommo så de europeiska regenterna och bugade sig för honom. Bland dessa var också Wilhelm III av England, som ju inte hade vidare respekt för "solkungen". Uret visades ofentligt och var allmänt beundrat. En dag bar det sig inte bättre än att själva kungen lossnade från sitt fäste och ramlade ner bland de bugande furstarna och det bar sig så olyckligt, att han föll ner framför den upprättstående Wilhelm III. I dessa skrockfulla tider viskade man

URKOMISK

— Varför köpte du inte en klocka då med slagverk??!!

*

Från en av UN:s gynnare i Sundsvall har red. mottagit nedanstående, för vilket vi tacka:

Före sekelskiftet var det ytterst sällsynt — förutom att det merendels ansågs som ett utslag av högfärd — med urs användande i arbete. Vid Sundsvallsdistriktets sågverk förekom urinnehav i regel bland högre förmän, varjämte även en och annan faktor stätade med västficksrova med vidhängande kedja. Vid ett Alnösågverk fanns det bland stabbläggarna en värmlänning, som i viss mening brutit mot praxis och skaffat sig ett ur. Den givna följden blev ju förstås, att han av sina arbetskamrater titt och tätt tillfrågades om, vad tiden led och särskilt var detta fallet, då det led mot frukost- eller middagsdags. Till att börja med kände han sig nog rätt stolt i sin egenskap av ensam urinnehavare, men med tiden gick det honom på nerverna med detta ideliga frittande och frågande. Det var särskilt en gubbe, som var mycket enveten i att få vetskap om vad tiden led, och en dag då han varit mer frågvis än vanligt, utbrast värmlänningen:

— Skaff' dej e' klock, så har du!

— g.

om, att det var ett varsel för kungen. Hovet lyckades lägga en annan synpunkt på episoden, i det man förklarade, att det var ett av urmakaren med avsikt fullt uträknat streck. Det blev tydligen den godtagna förklaringen, ty Burdeau fick på Bastiljen fundera över furstegunstens bräcklighet.

SCHWEIZ

Oumbärlig för alla grossister

"GUIDE DES ACHETEURS"

(The "Buyers Guide")

1958

över ur- och bijouterifabriker samt med dem samarbetande företag; en speciell engelsk-, fransk- och tyskspråkig katalog över alla schweiziska fabriker inom branschen.

1168 sidor.

Pris schweiziska francs 20,—.

Vid beställning torde likvid insändas per check.

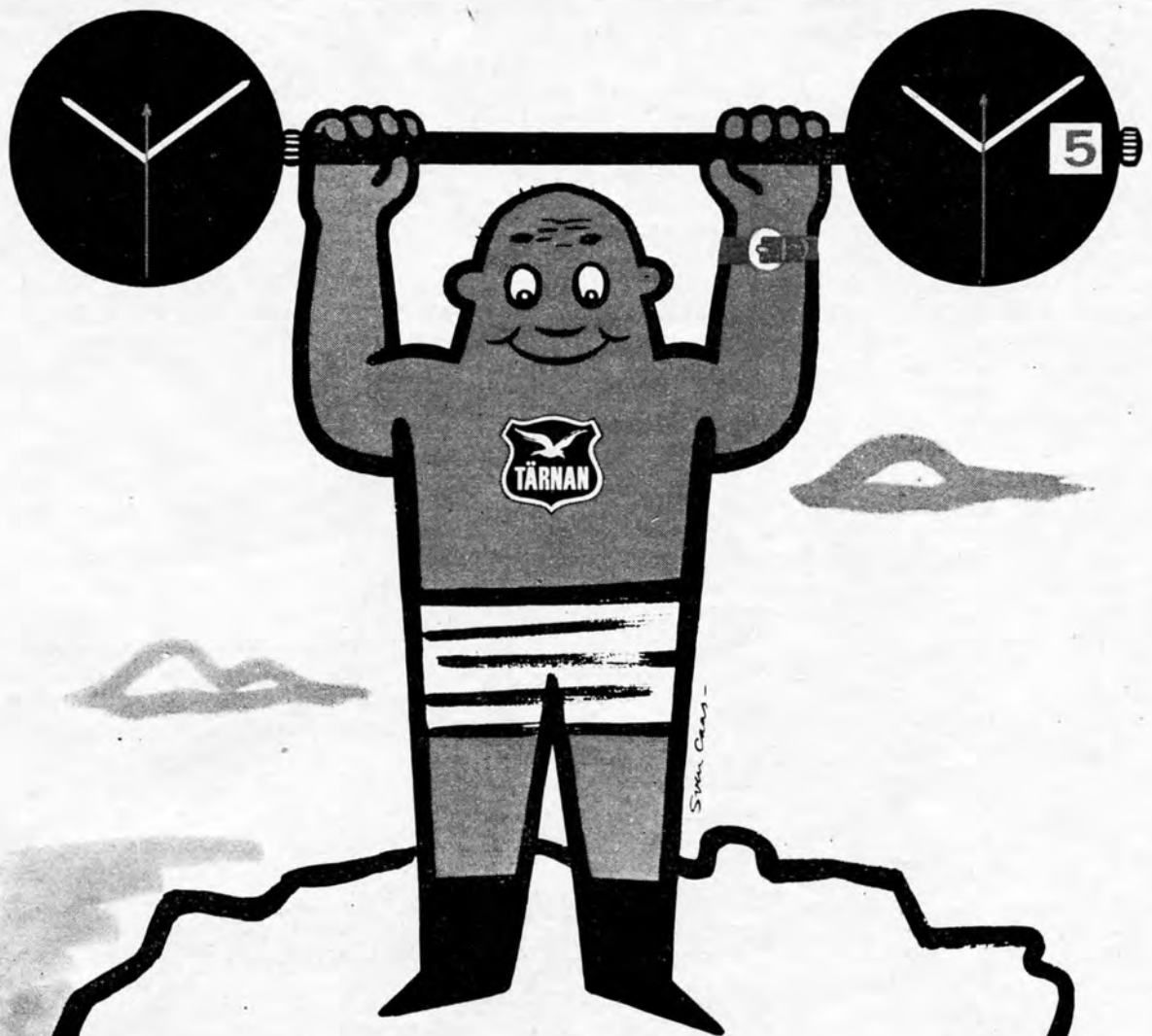
Utgivare:

Bureau de Documentation Industrielle

4, Tour de l'Île, Genève (Suisse)

EN UR-STARK SCHWEIZARE

TÄRNAN

armbandsur

Distribution en gros:

AKTIEBOLAGET RÄTT TID

—

MALMÖ
STOCKHOLM